

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Aika: perjantai 14.11.2025

Asia: HE 116/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Takuusäätiön kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Takuusäätiö kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto otsikon mukaisessa asiassa.

Takuusäätiö on valtakunnallinen sosiaalialan järjestö, jonka tarkoituksena on tukea kansalaisten velkaongelmien ehkäisyä ja niiden ratkaisemiseen tähtääviä toimintoja. Aivan erityisesti säätiö edustaa talous- ja velkaongelmia kokeneiden henkilöiden näkökulmaa. Takuusäätiön työntekijät kohtaavat vuosittain yli 10 000 taloudellisesti haasteellisessa tilanteessa olevaa asiakasta, jonka lisäksi säätiöllä on vahvat yhteydet muihin taloudellisesti ongelmallisissa tilanteissa olevia ihmisiä tapaavien sosiaali-, terveys- ja järjestöalan ammattilaisiin sekä vapaaehtoiisiin. Takuusäätiön näkemykset perustuvat erityisesti näihin näkökulmiin.

Hallitusohjelmaan kirjatun toimeentulotuen kokonaisuudistuksen tavoitteet vahvistaa itsenäistä selviytymistä ja vähentää pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta ovat periaatteellisella tasolla hyvät ja ymmärrettävät. Toimeentulotukilain lähtökohta, että jokainen huolehtii kykynsä mukaan omasta elämästään ja toimeentulostaan on oikea. On kuitenkin tunnistettava tilanteet ja ihmiset, joiden kyvykyys poikkeaa ns. normista.

Periaatetasolla velvoite hakea itselle kuuluvat ensisijaiset etuudet on kannatettava.

Toimeentulotuki on tarkoitettu viimesijaiseksi ja väliaikaiseksi tueksi ja se edellyttää, että ihminen on hakenut ja saanut itselleen kuuluvat ensisijaiset etuudet. Esitetty yhden kuukauden määräaika on kuitenkin lyhyt niille, joilla arjen toimintakyky tai voimavarat ovat heikot. Lainsäädännön on huomioitava erilaiset elämäntilanteet ja mahdollistettava yksilöllinen harkinta. Sanktioinnin sijaan tarvitaan neuvontaa ja ohjausta sekä varmistettava palvelujen riittävä saatavuus. Koska tukiviidakko on monelle vaikea, siirtyminen kohti keskitetyn hakemisen hakemuksen mallia on myönteinen kehityssuunta.

Esitykseen sisältyvä työkykyisten vailla työtä olevien täysi-ikäisten kannustaminen hakemaan taloudellisesti itsenäistä selviytymistä edistävää kokoaikatyötä, on lähtökohtaisesti hyvä.

Tosiasia kuitenkin on, että elämäntilanteet, elinolosuhteet, työkyky ja työmarkkinat vaihtelevat merkittävästi. Ongelmaa on tarkasteltava niin yhteiskunnan kuin yksilöidenkin näkökulmista. Samaan aikaan voi tietyillä aloilla olla työvoimapula ja toisaalla vaikea työttömyys. Osalla aikuisia taas on vaikeuksia työllistyä ja pärjätä työelämässä esimerkiksi terveydellisistä syistä tai elämänhallintaan liittyvien haasteiden vuoksi, vaikka heitä ei ole todettu työkyvyttömiksi työttömyysturvalain edellyttämällä tavalla. Myös osatyökyvyttömyys rajoittaa henkilön tosiasiallisia mahdollisuuksia tehdä kokoaikatyötä. Usealla henkilöllä on haasteena omaa toimintakykyä vastaava työllistyminen.

Lainsäädännön on mahdollistettava tosiasiallisten rajoitteiden huomioiminen ja yksilöllisen harkinnan käyttö. Työttömäksi kokoaikaisen työn hakijaksi pitää ohjata henkilöt, joilla on aidosti riittävä työ- ja toimintakyky työnhakuun ja realistinen mahdollisuus työllistymiseen. Massalähtöinen työnhakuun ohjaaminen ei lisää työpaikkojen määrää tai paranna kenenkään työkykyä, vaan aiheuttaa turhaa työtä monelle eri taholle.

Etuusoikeyteen ei saa vaikuttaa se, ettei kokoaikaisen työn tekeminen ole mahdollista ottaen huomioon yksilön työ- ja toimintakyky. Tutkimustenkin mukaan esillä olevan kaltaiset uudistukset osuvat pitkälti samoihin haavoittuvassa asemassa oleviin. Sanktioiden sijaan matalan kynnyksen aktivoivaa ja työkykyä lisäävää toimintaa.

Takuusäätiö vastustaa esitystä toimeentulotuen perusosan alentamisesta ja pitää 50 % rangaistusluonteista alentamisen tasoa kohtuuttomana.

Takuusäätiön näkemyksen mukaan toimeentulotuen perusosan taso on jo tällä hetkellä niukka eikä pääsääntöisesti kata edes nykyisellään sitä kustannusten ja kulutuksen tasoa, mihin se väliaikaisena ja viimesijaisena etuutena tarkoitettu. Toimeentulotuen perusosan alentaminen kohdistuu käytännössä erityisesti niihin ihmisiin, jotka ovat jo lähtökohtaisesti heikoimmassa asemassa.

Tällä hallituskaudella tehdyt useat etuusleikkaukset ovat osuneet samoihin pienituloisiin ja muutoin heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin ja kotitalouksiin. Tämä näkyy myös heidän kyvyssään suoriutua esim. erilaisista velkajärjestelyistä ja kattaa välttämättöminä pidettäviä peruselinkustannuksia. Maksuhäiriöisen määrä (380 000) on korkein koskaan, samoin kuin ennakoitu ulosottoon vuonna 2025 päätyvien määrä (600 000). Myös Takuusäätiön asiakasmäärät ovat kasvussa ja asiakaskunta on muuttunut entistä pienituloisemmaksi. Häädöt ovat poikkeuksellisen suuressa kasvussa. Tämä kaikki kertoo Takuusäätiön arvion mukaan siitä, että yhä useammalla kotitaloudella menee aikaisempaa huonommin ja ongelmat kasautuvat.

Pidemmällä ajanjaksolla tarkasteltuna, kasautuneet toimeentulo- ja velkavaikkeudet lisäävät yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia ja tulevat paljon kalliimmiksi kuin nyt tavoitellut säästöt tulisivat olemaan. On myös vaikea nähdä, miten tasoleikkaus määräaikaisenakaan voitaisiin tehdä siten, ettei se vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa.

Kannustavuuden ja aktivoinnin mekanismina perusturvasta leikkaaminen on aina osoittautunut huonoksi valinnaksi. Sanktioinnin sijaan pitää lähteä liikkeelle siitä, miten vahvistetaan ja päivitetään heikosti työllistyvien ja työelämän ulkopuolella olevien osaamista ja toimintakykyä. Vain täten heidät saadaan mukaan työelämään. Ongelma ei ole niinkään haluttomuudessa työllistyä vaan työmarkkinoiden heikossa tilassa ja työvoiman kohtaanto-ongelmassa.

Takuusäätiön näkemyksen mukaan 150 euron ansiotulovähennyksen poistaminen toimeentulotuesta on virhe.

Toimeentulotuensaaja on harvoin esim. työkyvyltään tilanteessa, jossa hän voisi ottaa suoraan täysiaikaista työtä vastaan, vaan hänelle on realistisempaa työllistyä vähitellen. Pieni ansiotulovähennys on toiminut keskeisenä kannustimena ottaa lyhytkestoistakin tai osa-aikaista työtä vastaan ja mahdollistanut sekä osallisuuden, omatoimijuuden että osallistumisen oman toimeentulon vahvistamiseen ja jatkotyöllistymisen kannalta merkityksellisen työkokemuksen hankkimisen. Lyhyetkin työsuhteet voivat avata

mahdollisuuksia työllistyä pysyvämmiin. Jos tämä mahdollisuus suljetaan, työmarkkinoilla heikoimmin menestyvien on entistä vaikeampaa päästä työelämään. Työnteon tulee olla joka tilanteessa myös taloudellisesti kannattavaa. Jos ansiotulovähennys poistetaan, pitää arvioida muita tapoja saada työnteke kannattavaksi ja houkuttelevaksi myös toimeentulotukea saaville.

Takuusäätiö ei pidä hyvänä, että kaikki vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin täysi-ikäisten osalta aina heti täysimääräisesti huomioon. Toimeentulotukiasiakkaille ei anneta mahdollisuutta pienenkään puskurin säästämiseen yllättävien menojen varalle, mikä tukisi talouden omatoimisuutta, edistäisi taloustaitoja ja toimisi kannustimena omillaan toimeen tulemiseen.

Muiden kuin perusosaan kuuluvien terveydenhoitomenojen huomioiminen

Takuusäätiö kehottaa arvioimaan uudelleen esitystä, jolla rajattaisiin lääkekustannusten ja muiden terveydenhuoltomenojen korvaamista toimeentulotuesta vain välttämättömiin terveydenhuoltomeneihin. Toimeentulotuki on käytännössä osalle pienituloisista ainoa keino selviytyä terveydenhuollon kustannuksista ja myös työssäkäyvät pienituloiset saattavat tilapäisesti tarvita toimeentulotukea esimerkiksi sairauden, vamman tai äkillisen elämäntilanteen vuoksi. On myös kyseenalaista, millä pätevyydellä Kelan etuuskäsittelijä arvioi lääkärin määräämän lääkityksen tarpeellisuutta.

Asumismenojen tarkastelu kuntakohtaisesti on järkevää, koska niissä on alueittain suurta vaihtelua.

Toimeentulotuen ja muiden etuuksien asumista koskevien normien tulee vastata todellisia olosuhteita ja ohjauksen hintojen alentamiseksi esim. vuokramarkkinoilla tulee tapahtua muulla tavoin kuin kansalaisten toimeentuloa heikentämällä. Edullisemman asunnon etsimiselle on taattava riittävän pituinen suoja-aika. Vaikka tällä hetkellä uutisoidaan vuokrien alentuneen, se ei näy Takuusäätiön asiakaskunnassa edullisempien asuntojen saannin helpottumisena. Muuttamisesta ja vuokravakuudesta aiheutuu kuluja, joihin pienituloisen tai toimeentulotukiasiakkaan ei ole mahdollista säästää etukäteen. Kaikki vuokranantajat eivät hyväksy Kelan asettamaa vuokravakuutta. Maksuhäiriömerkinnät vaikeuttavat myös uuden asunnon saantia.

Asumismenojen tarkentamisen osalta on huomioitava pienituloisten työssäkäyvien erityistarpeet. Pienituloiset, esim. hoito- ja palvelualoilla työskentelevät työntekijät, ovat usein tilanteessa, jossa ansiotulot eivät riitä kattamaan välttämättömiä elinkustannuksia, kuten asumismenoja, mutta työ edellyttää asumista työpaikan lähialueella. Myös moni Takuusäätiön asiakas kertoo ottaneensa pakon edestä liian kalliin asunnon, kun muuta ei ole ollut tarjolla siten, että työssäkäynti ja perheen elättäminen olisi mahdollista.

Asumistuen maksaminen suoraan vuokranantajalle niissä tilanteissa, missä toimeentulotuen hakijan vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta voi olla hyvä tai huono asia näkökulmasta riippuen. Jos talouden hallinta ja vuokranmaksu ovat haasteena, se turvaa asumisen jatkuvuutta. Toisaalta jokaisen olisi hyvä opetella talouden hallintaa, mihin kuuluu olennaisena osana menojen suunnittelu ja seuranta vastaamaan omia taloudellisia mahdollisuuksia, asumisen kulujen priorisointi ja laskujen maksaminen ajallaan.

Esitys antaa Kansaneläkelaitoksella oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi toimeentulotuen hakijaa koskevat välttämättömät tiedot suoraan rahalaitoksilta on osittain hyvä.

Muutosta tulisi edistää ajatuksella, että lähtökohtana on asiakkaan edun toteutuminen ja palvelun sekä asioinnin helpottuminen eikä esim. sosiaaliturvan väärinkäytösten paljastaminen tai vähentäminen, koska ne ovat selvitysten mukaan hyvin marginaalisia ongelmia.

Esityksessä ei ole Takuusäätiön näkemyksen mukaan arvioitu ja huomioitu riittävällä tavalla, miten sosiaaliturvaa kiristävät lakimuutokset vaikuttavat ja kohdistuvat eri väestöryhmiin, kuten pienituloisiin työssäkäyviin tai erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin ja miten ne vaikuttavat köyhyyteen ja toimeentulovaikeuksien määrään.

Toimeentulotukilain kaltaista lainsäädäntöä uudistettaessa vaikutusarvioinnin on oltava kattavaa, läpinäkyvää ja perustuttava luotettavaan tieteelliseen tutkimustietoon, etenkin, kun kyse on ihmisten viimesijaisen tuen turvaamisesta. Vaikutusarvioinnin periaatteen tulee ylipäänsä olla se, että tarkastelussa kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa taloudellisessa tilanteessa oleviin.

Lainsäädännön yhteydessä on huomioitava myös näkökulma, joka tuotiin esiin sosiaaliturvakomitean tutkimuskatsauksessa vuonna 2021. Siinä todettiin, että toimeentulotuen varsinainen ongelma on etuuden alikäyttö, joka tulee ratkaista uudistuksen yhteydessä.

Toimeentulotuen saajat ovat taloudellisesti tai muutoinkin heikossa asemassa. Takuusäätiö katsoo, että kannustamisen sijaan lakiesitys lisää riskiä tuensaajien kasvavaan köyhyyteen, osattomuuteen, syrjäytymiseen ja velkaantumiseen. Kun etuuksien ja toimeentulotuen hakeminen koetaan vaikeana tai ne ovat riittämättömiä, monet päätyvät kattamaan elämisensä kuluja luotoilla. Kun niiden maksamisessa tulee vaikeuksia, se johtaa maksuhäiriöihin ja ulosmittaukseen ja näin toimeentulon vaikeudet pitkittyvät.

Itsenäisen selviytymisen kannalta myös talousosaamisella on suuri merkitys. Hallitusohjelmaan sisältyvän kansallisen talousosaamisen strategian tavoitteena on, että suomalaiset ovat maailman parhaita talousosaajia vuoteen 2030 mennessä. Parempi talousosaaminen vahvistaa ihmisten kykyä huolehtia omasta taloudestaan ja toimeentulostaan. Sillä myös ennaltaehkäistään ylivelkaantumista. Taloustaitoja tarvitsevat erityisesti pienituloiset, koska heidän taloudestaan liikkumavara on vähäinen ja pienetkin ulkopuoliset häiriöt saavat talouden epätasapainoon. Kaikessa ihmisten talouteen ja toimeentuloon vaikuttavassa lainsäädännössä tulisi ottaa huomioon mahdollisuus oman talouden hallintaan ja sen edistämiseen.

Nyt käsittelyssä olevan lainsäädäntöuudistustyön tavoitteena on ollut ”vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä”. Valitettavasti se antaa tähän tavattoman vähän mahdollisuuksia. Esitys ei esimerkiksi anna käytännössä juurikaan välineitä ja työkaluja oman talouden hallinnan ja toimeentulon edistämiseen, vaan pikemmin lisää taloudellisesti haavoittuvimmassa tilanteessa olevien osalta riskiä joutua taloutensa kanssa ongelmatilanteeseen ja riippuvaiseksi muista.

”Henkilön itsenäisen selviytymisen vahvistaminen” ei voi tarkoittaa ”yksinpärjäämisen lisäämistä”, vaan jotakin muuta. Selviytymisen vahvistaminen sinällään on tavoitteena kannatettava, mutta sen toteutukseksi tarvitaan oikeat keinot ja riittävä tuki. Vasta sitten

voidaan saavuttaa myös taloudellisia säästöjä ja nämä tulevat aina pidemmällä aikavälillä. Kyse on hallituskaudet ylittävstä työstä, johon tarvitaan niin lainsäädäntöä, etuuksia, turvaa kuin tukeakin. Näitä tarjoamaan tarvitaan sekä julkisen että kolmannen sektorin toimijoita, joille on turvattava riittävät resurssit ja työvälineet. Etuuksiin ja tukiin tehtävät leikkaukset siirtävät väistämättä asiakkaita muiden tukipalveluiden pariin, mm. kolmannen sektorin järjestötoimijoille. Samaan aikaan järjestöavustuksiin tehdään merkittäviä leikkauksia, mikä heikentää niiden mahdollisuuksia tarjota palveluita.

Helsingissä 13.11.2025

Juha A. Pantzar
toimitusjohtaja

Minna Backman
johtaja